

TANZİMAT DÖNEMİ TİYATROSU

- Tanzimat Dönemi'nde, edebiyatımıza giren birçok yeni edebî tür içinde modern tiyatro da vardır. Türk edebiyatında, metne dayalı bir tiyatro anlayışı ve oyunların düzenli bir biçimde bir tiyatro binasında oynanması ilk kez Tanzimat Dönemi'nde gerçekleşir.
- Türk edebiyatının Batılılaşmasında en büyük paya sahip olan İbrahim Şinâsi, ilk yerli tiyatro eseri olarak kabul edilen *Şair Evlenmesi*'ni yazar. Tek perdelik bir komedi olan bu eserde, görücü usulü evliliğin yanlışlığı anlatılır.
- Nâmık Kemal, tiyatro türünün toplumu eğitmede önemli bir araç olduğunu keşfeden yazarların başında gelir ve tiyatroyu eğlencelerin en faydalısı olarak niteler. *Vatan yahut Silistre*, *Gülnihâl*, *Âkif Bey*, *Zavallı Çocuk*, *Kara Belâ*, *Celâleddin Harzemşah* adlı altı tiyatro eseriyle bu türde eser veren önemli bir isim olur.
- Tanzimat Dönemi tiyatrosunun kurumsallaşmasındaki en önemli isimlerden biri Ahmet Vefik Paşa'dır. Molière'den yaptığı adaptasyonlarla ya da çevirilerle Türk tiyatrosuna büyük bir katkı sağlar. Ayrıca, Bursa'da valilik görevini yürüttüğü sırada bu oyunların sahnelenmesi konusundaki çalışmaları önemlidir. *Don Cıvani*, *Kadınlar Mektebi*, *Tartûf*, *Zor Nikâhı*, *Zorâki Tabib*, *Azarya*, *Tabîb-i Aşk* bu oyunlardan bazılarıdır.
- Tanzimat tiyatrosuna katkı sağlayan yazarlardan biri de Direktör Âli Bey'dir. Kendi yazdığı oyunlar dışında başka edebiyatlar- dan çevirdiği eserleriyle dönemin tiyatrosuna katkı sağlayan bir başka isimdir. Karakter komedisinin önemli örneklerini veren yazarın *Ayyar Hamza* adlı eseri Molière'den uyarlanmıştır ve en tanınmış oyunudur.
- Şemsettin Sâmî de *Gave*, *Seydi Yahya* ve *Besa* adlı üç eseriyle bu türün gelişmesine katkı sağlayan bir diğer isimdir.
- Tanzimat Dönemi'nin en üretken ismi olan Ahmet Mithat, yazdığı on iki tiyatro eseriyle bütün eserlerinde olduğu gibi halkı eğit- meye çalışır. *Eyvah*, *Çengi yahut Daniş Çelebi*, *Çerkes Özdenler*, *Açıkbaş* tiyatrolarından bazılarıdır.
- Tanzimat Dönemi'nin ikinci kuşağında yer alan sanatçılar, dönemin siyasi şartları ve mizaçları yüzünden daha çok bireysel so- runlar etrafında gelişen eserler yazmıştır. Bu kuşağın en önemli isimlerinden biri olan Recâizâde Mahmut Ekrem; *Afife Anjelik*, *Atala*, *Vuslat* ve *Çok Bilen Çok Yanılır* adlı dört tiyatro eseri yazar.
- Abdülhak Hâmit, tiyatro türünde azımsanamayacak sayıda eser vermesine rağmen bu türün gelişmesinde çok önemli bir yere sahip değildir. Oyunlarının çoğu sahne tekniğine uygun değildir. Tiyatrolarını oynanması amacıyla değil okunması amacıyla yazar. Özellikle uzak geçmiş zamanları ve ülkeleri konu edinir. Bireysel konulara da yer vermekle beraber vatan sevgisi tiyat- rolarında öne çıkan önemli bir temadır. *Mâcerâ-yı Aşk*, *Sabr ü Sebat*, *İçli Kız*, *Duhter-i Hindû*, *Nesteren*, *Târık*, *Tezer*, *Eşber*, *Zeynep*, *İlhan*, *Turhan*, *Finten*, *Sardanapal*, *Hâkan* tiyatrolarından bazılarıdır.
- Tanzimat Dönemi tiyatrosunu, sanat anlayışlarında görülen farklılıklar nedeniyle iki kuşak hâlinde incelemek mümkündür.

Tanzimat Dönemi'nin birinci kuşağındaki tiyatro türündeki eserlerin genel özellikleri şunlardır:

- İbrahim Şinâsi, Nâmık Kemal, Ahmet Vefik Paşa, Direktör Âli Bey, Ahmet Mithat, Şemsettin Sâmî Tanzimat tiyatrosunun birinci kuşağı içinde yer alan isimlerdir.
- "Toplum için sanat" anlayışı benimsenmiştir.
- Tiyatroya çok büyük bir önem verilmiş, tiyatro halkı eğitmek için bir araç olarak kullanılmıştır.
- Batılı anlamda tiyatronun Türk edebiyatına yeni girmesi dolayısıyla hem ilkler hem de çeşitli eksiklikler görülür.
- Batı edebiyatının tiyatro eserleri örnek alınsa da sanatçılar yerli konulara yer vermeye özen göstermiştir.
- Toplumsal yapının aksayan tarafları eleştirel gözle dile getirilmiştir.
- Görücü usulü evlilik dönemin birçok eserinde eleştirilmiştir. Vatan sevgisi de sıklıkla işlenen konular arasındadır. Ayrıca batıl inançların da toplum üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur.
- Eserlerde sade bir dil kullanılmaya çalışılır.
- Eserlerde romantizm etkilidir, daha çok komedi ve dram türünde eser verilmiştir.

Tanzimat Dönemi'nin ikinci kuşağındaki tiyatro türündeki eserlerin genel özellikleri şunlardır:

- Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit Tanzimat tiyatrosunun ikinci kuşağı içinde yer alan isimlerdir.
- "Sanat için sanat" anlayışı benimsenmiştir.
- Dönemin şartları yüzünden daha çok bireysel konulara ağırlık verilmiştir. Aşk ve tabiat başta olmak üzere uzak tarihlerden ve yerlerden çeşitli yaşantıları yansıtmışlardır.
- Gerek dil gerek teknik anlamda birinci kuşağın kazanımlarını ileri götürememişlerdir.
- Sade bir dil kullanma çabası terk edilmiş, birçok eserde ağır ve süslü bir kullanılmıştır.
- Birçok tiyatro eseri sahnelenmek için değil okunmak için yazmıştır. Bu durum özellikle Özellikle Abdülhak Hâmit'in tiyatroların- da görülür.
- Eserlerde romantizm etkilidir, daha çok dram ve komedi türünde eser verilmiştir.

İbrahim Şinâsi (1826-1871)

İlk yerli tiyatro eseri *Şair Evlenmesi*'ni kaleme almıştır. Başlangıçta iki perde olarak yazılan, daha sonra birinci perdenin çıkarılarak tek perdeye indirilen bu komedide "birbirini görmeyen, görücü usulü ile evlenme âdeti" tenkit edilir. Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre Şinâsi; karagöz, orta oyunu gibi yerli sanatlarla Batılı unsurları birleştirerek "millî tiyatroya varacak en kısa yolu" bulmaya çalışmıştır. Şinâsi, diğer edebî türlerde olduğu gibi tiyatro türünü de halka belli düşünce ve bilgileri aşlamak için bir araç olarak görmüştür.

Nâmık Kemal (1840-1888)

Nâmık Kemal'in en fazla eser verdiği edebî nevi tiyatrodur. Edebiyat özellikle tiyatro konusundaki düşüncelerini en geniş şekilde açıkladığı *Celâl Mukaddimesi* isimli uzun bir yazı kaleme almış, tiyatronun insanı eğlendirirken aynı zamanda düşündürdiren bir tarafı olduğunu ileri sürmüştür. Tiyatronun bu özelliğinden dolayı tiyatro eserleri kaleme almıştır. *Vatan yahut Silistre*, *Gülnehâl*, *Âkif Bey*, *Zavallı Çocuk*, *Kara Belâ*, *Celâleddin Harzemşah* tiyatro türündeki eserleridir.

Ahmet Vefik Paşa (? - 1891)

Türk tiyatrosunun kurumsallaşmasındaki en büyük önemli isimlerden biridir. Halkı Batı tarzı tiyatroya ısındırmak için Molière'in on altı oyununu Türkçeye kazandırır. *Don Cívani*, *Kadınlar Mektebi*, *Tartuf*, *Zor Nikâhı*, *Zorâki Tabib*, *Azarya*, *Tabîb-i Aşk* bu oyunlardan bazılarıdır.

Direktör Âli Bey (1846-1899)

Türkiye'de Batı örneklerine uygun bir tiyatronun yerleşip kökleşmesi için Türk yazarların tiyatro eseri yazıp sahnelemeleri gerektiği bilinciyle hareket etmiştir. Tiyatro dili bakımından Ahmed Vefik Paşa'yı örnek almış, Türkçeyi halk söyleyişine yaklaştırmayı ve dilin halk ağzında kalmış nüktelerini, deyimlerini canlandırmasıyla dikkat çekmiştir. *Ayyar Hamza* adlı eseri Molière'den uyarlanmıştır ve en tanınmış oyunudur. *Kokona Yatıyor*, *Misafiri İstiskal*, *Geveze Berber*, *Letâfet* tiyatro türündeki diğer eserleridir.

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

Ahmet Mithat Efendi de Nâmık Kemal gibi tiyatronun kitle üzerindeki etkisini önemsemiştir. *Eyvah*, *Çengi yahut Daniş Çelebi*, *Çerkes Özdenler*, *Açıkbaş* tiyatrolarından bazılarıdır.

Şemsettin Sâmî (1850-1904)

Şemsettin Sâmî, tiyatro türünde önemli bir yazardır. Oyunlarının konularını, kaynaklarını ve oyun yazarlığı hakkındaki görüşlerini eserlerinin ön sözünde açıklamıştır. *Besa yahut Ahde Vefâ*, *Seydi Yahya*, *Gâve* tiyatro türündeki eserleridir.

Recâizâde Mahmut Ekrem (1847-1914)

Recâizâde Mahmut Ekrem'in tiyatro anlayışı, Tanzimat tiyatrosunun genel anlayışını yansıtır. *Afife Anjelik*, *Atala*, *Vuslat*, *Çok Bilen Çok Yanılır* tiyatro türündeki eserleridir.

Abdülhak Hamit Tarhan (1852-1937)

Tanzimat'tan sonraki yenileşme devri Türk edebiyatının tanınmış şair ve tiyatro yazarıdır. Türk edebiyatında şekil ve içerik bakımından gerçek anlamda yenilikler yapmış sanatçıların başında gelmektedir. Şiir ve tiyatrolarında aşk, tabiat, yer yer toplumsal meseleler, gündelik hayatın bazı problemleri, tarih, vatan duygusu ile insan, Tanrı, ölüm, ruh, ezel-ebed metafizik konuları işlemiştir. Tiyatroları sahnelenmeye pek uygun değildir, birçok oyununu oynanması için değil okunması amacıyla yazmıştır. *Sahrâ*, *Belde*, *Bunlar Odur*, *Makber*, *Ölü*, *Hacle*, *Vâlidem*, *Garam* şiir türündeki eserleridir. *Mâcerâ-yı Aşk*, *Sabr ü Sebat*, *İçli Kız*, *Duhter-i Hindû*, *Nesteren*, *Târık yahut Endülüs Fethi*, *Tezer*, *Eşber*, *Zeynep*, *İlhan*, *Turhan*, *Finten*, *Sardanapal*, *Hâkan* ise tiyatrolarıdır.

Biliyor musunuz?

İbrahim Şinâsi'nin 1859 yılında yazıp *Tercümân-ı Ahvâl* gazetesinde 1860 yılında yayımladığı *Şair Evlenmesi* adlı eseri Türk edebiyatının ilk yerli tiyatrosudur. Görücü usulü evliliğin sakıncalarını ele alan tek perdelik bir komedidir.

Nâmık Kemal tarafından yazılan *Vatan yahut Silistre*, Türk edebiyatında sahneye konmuş ilk yerli tiyatro eseridir. Vatan sevgisinin ele alındığı dram türünde bir eserdir.

Ahmet Vefik Paşa, tiyatronun kurumsallaşması adına çok önemli bir rol üstlenmiştir. Bursa'da valilik görevini yürütürken bir tiyatro binası inşa etmiş, Molière'den yaptığı çeviriler ve uyarlamalarla Türk tiyatrosuna büyük katkılar yapmıştır.

Dersi İzleyelim

Modern Türk Tiyatrosu